

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

50

Brno 2009

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 50
Volume 50

Číslo 1–2
Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozlowski,
Alexander Ruttka, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Soňa Klanicová, Marián Mazuch, Ladislav Nejman, Olga Lečbychová,
Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Fotografie levalloiského hrotu nalezeného při výzkumu paleolitické lo-
kality Tvarožná-Za školou. Srov. studii P. Škrdly a kol. obr. 5:1. Foto
J. Špaček.

*A foto of the Levallois point found in the Paleolithic site Tvarožná-
Za školou. See the study of P. Škrdla et. al. Fig. 5:1. Photo by J. Špaček.*

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz

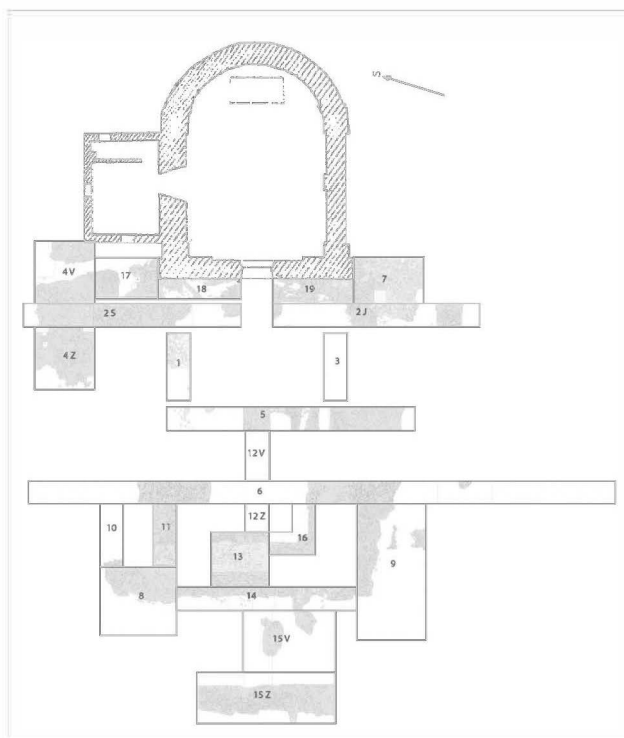
Webové stránky s pokyny pro autory: <http://www.iabrno.cz/pv>

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vydáno v Brně roku 2009

Copyright ©2009 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

Obr. 139: Uherské Hradiště-Jarošov, kaple sv. Rocha, sondy před kaplí s pozůstatky barokního zdiva, kresba T. Chrástek, Abb. 139: Uherské Hradiště-Jarošov, Kapelle des hl. Rochus, Sondage vor der Kapelle mit Resten des barocken Mauerwerks. Zeichnung von T. Chrástek.

zásluhou arcibiskupa dr. Antonína Cyrila Stojana a hradištských občanů ing. Vojtěcha Stancla a JUDr. Miroslava Skácela odkoupeno pro prvotní účel, aby cenná památka byla zachována. V roce 1931 byla kaple znovu vysvěcena a začaly se u ní konat pouti. Po druhé světové válce vyvstala snaha kapli opět důstojně opravit, aby byla ozdobou kraje, jemuž vévodí. Pod vedením farního úřadu v Sadech a záštitou orgánů památkové péče byla opravena za pomoci věřících a mnoha ochotných spolupracovníků v letech 1965–1968. Kaple sv. Rocha, sv. Šebestiána a sv. Rozálie byla vysvěcena 29. září 1968, v den 35. výročí úmrtí olomouckého arcibiskupa Antonína Cyrila Stojana.

Na základě výsledku geofyzikálního měření, které ukázalo na možné pozůstatky destrukcí zdiva, bylo v prostoru před kaplí vyměřeno celkem 19 sond různých rozměrů. Jako hlavní sondy, které měly pozůstatky případných základů někdejšího kostela zachytit, byly vyměřeny sondy č. 2, 5, 6 a 14 m orientované kolmo na osu kostela a sondy 12 a 13 položené v ose kostela. Na tyto sondy se poté, co byly postupně objevovány destrukce zdiva, napojovaly sondy další. Sondy byly kopány ručně, přičemž byly postupně snižovány od povrchu postupně po 20 cm až na žluté jílovité podloží. Hloubka jednotlivých sond byla proměnlivá od 30 cm (například sonda 4 V i Z), kde se nacházely těsně pod povrchem destrukce střešní krytiny), až po 180 cm u sondy č. 13, kde byly zachyceny základy vstupní věže. Obecně však hloubka sond a tím i základů někdejšího kostela nepřesahovala většinou 100 cm. V podstatě kromě sondy č. 3 byly ve všech objeveny pozůstatky základů kostela, nebo spíše jejich destrukce, dosahující mocnosti 20–40 cm. Destrukce byly tvořeny

převážně lomovým kamenem spojovaným šedou maltou, promísenou zbytky cihel pravděpodobně z původní podlahy kostela. Sonda č. 15 (západní i východní) zachytila pozůstatky po menší stavbě, spíše přístavku nebo před síně, která mohla stát před vstupní věží.

Pozůstatky barokní dlažby spolu se základy bočních oltářů v blízkosti někdejšího vítězného oblouku byly objeveny v sondách 18, 19 a 2 S. Ověřena byla i hloubka základů kaple zkušebním výkopem podél základů z jižní strany kaple. Výkop prokázal hloubku základů kaple 160 cm pod úroveň současného terénu. Struktura základů byla provedena stejně jako u destrukce někdejšího kostela z lomového kamene spojovaného maltou. U dna výkopu byly navíc objeveny pozůstatky tří kusů barokních kachlí z vyhřívacích kamen.

Archeologický výzkum v prostoru před kaplí sv. Rocha potvrdil existenci někdejšího kostela, postaveného v 80. letech 17. století. Původní podoba kostela se skládala z lodi se vstupní věží s před síní, vlastního kněžiště – presbyteria, které je vlastně dnešní kaplí, a sakristie. Základy původního kostela byly v některých místech téměř rozebrány, jinde dosahovala šířka jejich destrukce i více než 2 m (např. sonda 6), což mohlo být způsobeno i výbuchem někdejší prachárny. Je problematické určit naprosto přesný rozměr lodi kostela. Budeme-li však vycházet z terénního zjištění a architektonicky shodných staveb z barokního období, můžeme předpokládat, že rozměr obdélníkové lodi kostela, tudíž té části, která byla napojena před současnou kaplí, byl 15 × 11 metrů (bez přístavku u vstupní věže). Celková délka kostela tak mohla dosahovat kolem 25 m. Pozůstatky starší církevní stavby, například z období raného středověku, se nepodařilo zachytit, pod destrukcí základů barokního kostela se nacházel již pouze rostlý terén.

Miroslav Vaškových

Literatura

- Fišer, B. 1920: *Paměti Hradištské*. Valašské Meziříčí.
 Hašek, V., Tomešek, J. 2008: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Uherské Hradiště – kaple sv. Rocha. Brno. Uloženo: Slovákcké muzeum Uherské Hradiště.

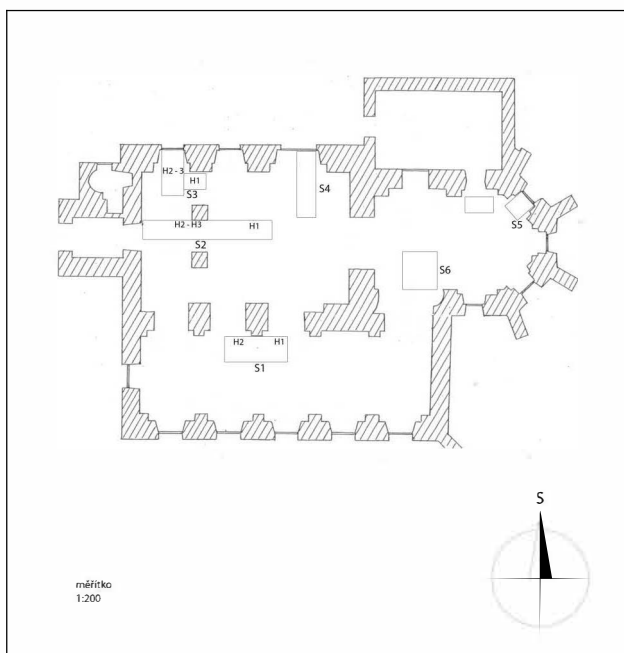
Resumé

Uherské Hradiště-Jarošov (Bez, Uherské Hradiště), Kapelle des St. Rochus. Neuzeit. Kirche. Vorläufige Forschung.

UHERSKÝ BROD (OKR. UHERSKÉ HRADIŠTĚ)

Kostel Mistra Jana Husa. Vrcholný středověk, novověk, 13.–18. století. Kostel. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum v kostele Mistra Jana Husa v Uherském Brodě (archeologické oddělení Slovákckého muzea v Uherském Hradišti) byl vyvolán rekonstrukcí dřevěné podlahy. Kostel samotný patří mezi významné historické

Obr. 140: Uherský Brod, kostel M. Jana Husa, celkový plán s vyobrazením jednotlivých sond, kresba T. Chrástek. Abb. 140: Uherský Brod, M. Jan Hus-Kirche, Plan der Sondagen, Zeichnung T. Chrástek.

památky města Uherského Brodu. Je nejstarší dochovanou gotickou sakrální architekturou ve městě, pozměněnou renesanční přístavbou věže a raně barokní přestavbou v 17. století. Dnešní podobu reprezentuje dvojloďná stavba s polygonálním závěrem kněžiště a čtyřbokou věží v západním průčelí.

Kostel se nachází v původním historickém a zřejmě i nejstarším jádru města v dnešní ulici Bratří Lužů, zcela jistě v blízkosti původní středověké osady „Na Brodě“. Přesné datum výstavby kostela neznáme, s jistotou však můžeme říct, že je řádově o několik desetiletí starší než dominikánský klášter, založený podle tradice roku 1262. Dnešní husitský kostel, respektive jeho nejstarší část, pochází pravděpodobně z první poloviny 13. století a původně byl zasvěcený sv. Janu Křtiteli. Původní gotický kostel byl několikrát přestavován a rozšiřován. Ke konci 15. století (k roku 1494) byla Pavlem Sekáným upravena loď kostela a zvětšeno kněžiště, přistavěna byla také sakristie. Dále byla roku 1589 přistavěna Mikulášem Lorkem renesanční věž a poslední přestavba kostela, odpovídající víceméně již dnešní podobě, pochází z let 1666–1667 (Letocha 1942; Růžička 1948). V okolí kostela se již od jeho založení pohřbívalo. Svědčí nám o tom četné hroby v jeho nejbližším okolí, které můžeme datovat do rozmezí 13./14. až 17. století. Roku 1733 byla farní správa přenesena k novému kostelu na náměstí a kostel byl poté osvěcen roku 1784 patentem císaře Josefa II. Zůstal v majetku města Uherského Brodu a v průběhu let sloužil jako skladiště i jako muzeum. Situace se změnila až roku 1920, kdy jej začala užívat církev československá husitská. Záchranný archeologický výzkum z vnější strany kostela provedl v souvislosti s odvlhčením zdiva kostela už dříve J. Kohoutek, který zachytil četná již neexistující zdiva. Na jejich základě uvažoval o původně trojloďném gotickém kostele (Kohoutek 1995; 1997).

Již při demontáži staré dřevěné podlahy se ukázalo, že v prostoru lodi kostela, přímo pod podlahou, se nacházejí lidské kosti. Jednalo se především porůznu roztroušené zbytky kostí ze žeber, obratlů, stehenních kostí a části lebek, především čelistí. Díky tomu bylo nutné provést minimálně v lodi kostela archeologický výzkum. Výzkumu předcházelo geofyzikální měření, které mělo pomocí radarových paprsků ověřit případné pod povrchové anomálie, jako například pozůstatky starších zdí, hrobů, dutých prostor apod. Na základě výsledků geofyziky (Geopek, s. r. o.) byly v původní lodi kostela a později i v kněžišti vyměřeny a vykopány sondy různých rozměrů a hloubek, které odkryly větší množství kostrových hrobů jak z pozdního středověku (14. století), tak především z raného novověku (16.–17. století), včetně dvou zděných hrobek. Sondy představovaly jakési řezy, orientované jak v ose kostela, tak i kolmo na ni, o šířce 1 metru o různých délkách od 3 do 10 metrů, hloubka se pohybovala od 1 do 1,8 metru.

V sondách bylo prozkoumáno celkem 13 hrobů, z nichž některé byly uloženy samostatně, v jednom případě byly položeny přímo na sebe dokonce i tři jedinci. To mohlo souviset s jejich uložením „narychlo“ v čase válečných událostí, kdy nebyl na obřady čas. Vzhledem k jejich „hloubce“, pouhých 60 cm pod podlahou kostela, můžeme mluvit s největší pravděpodobností o hrobech jedinců zemřelých v souvislosti s válečnými událostmi 17. století (vpády Bočkajovců 1605, Gábora Bethlena 1620, Turků 1663 a 1683 apod. – viz Kameníček 1894, týž 1895; dále Kučera 1903, atd.). Na jejich násilné úmrtí ukazovaly například některé chybějící či neúplné končetiny a také kulka z muškety o průměru 18 mm, objevená v prostoru hrudníku jednoho ze zemřelých. Celkově počet pohřbených v prostoru lodi kostela lze odhadnout podle stavu výzkumu nejméně na 50 jedinců. Pohřbívání v kostele nebylo ve středověku a ani později ničím výjimečným, ovšem této cti se dostalo spíše lidem vznešeným či nějakým způsobem zasloužilým.

Kromě hrobů uložených v lodi kostela byla díky geofyzice nově objevena v prostoru kněžiště barokní cihlová hrobka (17. století), která sahala až do hloubky téměř 210 cm pod úroveň podlahy kostela (sonda 6). Kromě několika pozůstatků lidských kostí obsahovala zajímavé nálezy, jako například pozůstatek koženého ševce, zbytky roucha, části růženců, medailónků i skleněných nádob. Zajímavé bylo i odkrytí již dříve známé zděné hrobky posledního faráře v kostele a uherskobrodského děkana Jana Trchalíka, který do ní byl pochován v roce 1739. Pod masivním, tunu vážícím náhrobním kamenem bylo možné spatřit pozůstatky dubové rakve s kostrou vysokého muže. Po začistění bylo nalezeno mimo jiné i vyšívané zelené roucho, ve kterém byl kněz pochován spolu s pozůstatky růžence a závěsného křížku, který měl mrtvý zřejmě v sepnatých rukou.

Mimo výzkum pohřbů se podařilo odhalit základy kostela ze 13. století v jihozápadní části stavby zasahující pod mladší pilíř dnešní stavby (sonda S1). Na důkladnost výstavby ukázaly masivní a důkladně opravené pískovcové kvádry kladené na kvalitní maltu. Tato konstrukce orientovaná Z–V nepochybně náleží jižní obvodové zdi střední lodi starší stavby, což neodporuje zá-

věrům J. Kohoutka. Zajímavé byly i zbytky původní bílé gotické omítky vnější zdi kostela. Archeologický výzkum v kostele M. Jana Husa přinesl zajímavé poznatky nejen ke stavebně-historickému vývoji kostela, ale částečně přiblížil často nelehké osudy obyvatel Uherského Brodu.

Miroslav Vaškových

Literatura a prameny

Kameníček, F. 1894: *Prameny ke vpádům Bočkajovců na Moravu a k ratifikaci míru Vídeňského od Zemí koruny České roku 1605–1606.* Praha.

Kameníček, F. 1895: *Vpády Bočkajovců na Moravu a ratifikace míru Vídeňského od zemí koruny České roku 1605–1606.* Praha.

Kohoutek, J. 1995: Uherský Brod, nálezořá zpráva. Uloženo: Archiv Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě.

Kohoutek, J. 1997: Uherský Brod (okr. Uh. Hradiště), *Přehled výzkumů 1993–1994*, 248–249.

Kučera, J. 1903: *Paměti král. města Uherského Brodu.* Brno.

Letocha, V. F. 1942: *Památky města Brodu Uherského.* Uherský Brod.

Růžicka, V. 1948: Dolní kostel. Rkp. Uloženo: Archiv Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě.

Resumé

Uherský Brod (Bez. Uherské Hradiště), M. Jan Hus Kirche. Hochmittelalter, Neuzeit. Rettungsgrabung.

UNIČOV (OKR. OLMOUC)

Masarykovo náměstí 36, p. č. 121/2. Středověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum realizovaný v únoru byl vyvolán stavbou kanalizační přípojky. Místo nálezu je na mapě ZM ČR 1:10 000, rok vydání 1992, mapový list 14-44-17, 416 mm od Z s. č. a 312 mm od J s. č. Výkop zachytil plošně omezené stopy osídlení z počátků lokace města a požárovou vrstvu, dokládající zánik stavby lehčí dřevohliněné konstrukce ve 13. století.

Jan Grégn, Ladislav Kaiser

Resumé

Uničov (Bez. Olomouc), Masaryk Platz. Mittelalter. Stadt. Rettungsgrabung.

VELATICE (OKR. BRNO-VENKOV)

„Velatický široký“. Mladohradištní období. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při stavbě nové splaškové kanalizace bylo ve známé poloze s polykulturním osídlením porušeno 5 objektů s nálezy středohradištního, či spíše již počátku mladohradištního období. Objekty byly zčásti vybrány předstihově

ve skryté ploše před výkopem, zčásti byly dobírány již výkopem pro até. V jednom případě (obj. 505) se jedná pravděpodobně o část typické zahloubené chaty. Raně středověké osídlení bylo na lokalitě zachyceno opakovaně, naposledy při výzkumu vedeném P. Kosem v roce 2006.

David Parma

Resumé

Velatice (Bez. Brno-venkov), „Velatický široký“, Jüngere Burgwallzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

VELKÁ BÍTEŠ (OKR. ŽDĀR NAD SĀZAVOU)

Tyršova ulice, p. č. 691/1, 691/3, 691/4, 691/5. Novověk. Plužina. Záchranný výzkum.

Akce byla vyvolána rekonstrukcí IS v prostoru ulice Tyršova. Archeologický výzkum byl realizován formou archeologického dohledu nad výkopovými pracemi a dokumentace důležitých situací.

Lokalita se nachází severozápadně historického jádra města Velká Bíteš, za hranicemi někdejšího hradebního systému. Jedná se o mírný svah, klesající jihozápadním směrem. Na západním konci ulice je patrný ostrý terénní zlom. Taktéž je patrná ostrá hrana v reliéfu terénu jižně od ulice Tyršova. Nadmořská výška na lokalitě se pohybuje okolo 480 m.

Archeologický výzkum v Tyršově ulici osvětlil situace geologického podloží v tomto prostoru. Zajímavá byla především zjištění při terénním zlomu v západní části ulice, kde byly v řezu P1 dokumentovány úrovně geologického podloží, promísené s jílovitými uloženinami, obsahujícími značnou příměs grafitu. Vzhledem k mělkému výskytu pod současným povrchem je možné uvažovat o povrchových výchozech této suroviny.

Na plánu Velké Bíteše od F. F. Nicolae z 1. poloviny 18. století jsou v oblasti dnešní ulice Tyršovy patrné pouze zemědělsky využívané plochy. Stejně je tomu tak i na plánech 1. (1764–1768), 2. (1836–1852) i 3. (1876–1878) vojenského mapování a stabilního katastru (1825). V úrovni ulice Tyršovy je patrná vedlejší (polní) cesta, která je pravděpodobně osou dnešní ulice. Cesta sloužila k přístupu do týla parcel situovaných při dnešní ulici Látnice a nebyla při ní koncentrována žádná zástavba.

Na řezu P2 byla na navětralém geologickém podloží (s. j. 100) dokumentována vrstva s. j. 101. Jedná se o kulturně ovlivněný půdní horizont. Kromě zlomků uhlíků a mazanice byl z této úrovně získán i jeden zlomek keramiky, jenž můžeme datovat do 15.–16. století. Sledovaná vrstva dokládá dřívější využití území pro zemědělské účely. Mimo dokumentovaný úsek řezu P2 byla sledována i na dalších řezech vzniklých hloubením kanalizace a vodovodu.

Kromě výše uvedených případů nebyly v průběhu rekonstrukce inženýrských sítí v ulici Tyršova ve Velké Bíteši zachyceny žádné další archeologické situace. Zmíněné území je osídleno až recentně.

Petr Holub